

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

УДК 330:351.29

[https://doi.org/10.32689/2617-9660-2022-1\(19\)-73-79](https://doi.org/10.32689/2617-9660-2022-1(19)-73-79)

Цимбал Богдан Михайлович,

кандидат технічних наук, доцент кафедри охорони праці та техногенно-екологічної безпеки Національного університету цивільного захисту України, 61023, м. Харків, вул. Чернишевська 94, тел. (057) 707 34 31, e-mail: tsembalbogdan@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0002-2317-3428>

ЛЮДСЬКИЙ ФАКТОР В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ БЕЗПЕКОЮ ЛЮДИНИ: ТЕОРЕТИКО-КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ АСПЕКТ.

Анотація. Наукова стаття присвячена комплексному дослідженню та визначенню людського фактору в системі публічного управління безпекою людини крізь призму теоретико-концептуального аспекту. Акцентовано увагу на тому, що в умовах глобалізації відбувається активний процес трансформації та реформування традиційних та вже усталених принципів державності, що дозволяє фіксувати феномени, що свідчать про кризу держави та державного управління. Це пов'язано з тим, що уніфікація одних аспектів державно-суспільного життя (правових, політичних, економічних тощо) неминуче тягне за собою зміну інших (культурно-антропологічних). Відтак, розвиток та виокремлення антропологічної концепції державного управління, що стверджує інваріантні засади консолідації та солідаризації держави, людини та суспільства, набуває особливо-важливого значення, адже це має не лише евристичну значимість за умов пошуку балансу між глобальним і регіональним у практиці вирішення проблем майбутніх антропологічних форматів держави, але й постає основоположним аспектом в контексті формування механізмів публічного управління безпекою особистості.

Зроблено висновок, що у сучасних умовах політичної та цивілізаційної глобалізації, яка проявляється у специфічному поєднанні інтеграційних та дезінтеграційних процесів та сил: чим стрімкіший і невідворотніший процес уніфікації та корпоративізації політико-правової, фінансово-економічної систем, тим глибше стають міжцивілізаційні, міжкультурні, міжконфесійні розбіжності, проблематика становлення людського фактору в системі публічного управління набуває особливо-важливого значення. У світлі пошуку нових моделей консолідації сучасної держави (зокрема на основі принципів солідарності), доцільно розробляти прогностичну концепцію антропології державного управління, що враховує властивості та особливості як етнічних утворень, так і окремих людей, спрямовану на реконструкцію антропологічних констант державності та їх трансформацію на засадах культурного консерватизму та культурно-цивілізаційної ідентичності, що дозволить поєднувати як сучасні традиції та технології існування, так і історичний національний досвід.

Ключові слова: публічне управління, механізми публічного управління, людський фактор, безпека людини, управління безпекою людини.

Tsybal Bohdan Mikhailovich

PhD, Department of Occupational, Technogenic and Environmental Safety, National University of Civil Defence of Ukraine, 61023, Kharkiv, st. Chernyshevska 94, phone. (057) 707 34 31, e-mail: tsembalbogdan@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0002-2317-3428>

THE HUMAN FACTOR IN THE SYSTEM OF PUBLIC MANAGEMENT OF HUMAN SECURITY: THEORETICAL AND CONCEPTUAL ASPECT

Abstract. The scientific article is devoted to the complex research and definition of the human factor in the system of public management of human security through the prism of the theoretical and conceptual aspect. Emphasis is placed on the fact that in the context of globalization there is an active process of transformation and reform of traditional and well-established principles of statehood, which allows to capture the phenomena that indicate the crisis of the state and public administration. This is due to the fact that the unification of some aspects of public life (legal, political, economic, etc.) inevitably entails a change in others (cultural and anthropological). Therefore, the development and separation of the anthropological concept of public administration, which affirms the invariant principles of consolidation and solidarity of the state, man and society, is especially important, because it is not only heuristic in terms of finding a balance between global and regional in future anthropological problems. formats of the state, but also appears as a fundamental aspect in the context of the formation of mechanisms for public management of personal security.

It concluded that in modern conditions of political and civilizational globalization, which is manifested in a specific combination of integration and disintegration processes and forces: the faster and more inevitable process of unification and corporatization of political, legal, financial and economic systems, the deeper intercivilizational, the issue of formation of the human factor in the system of public administration is of particular importance. In light of the search for new models of consolidation of the modern state (in particular on the basis of solidarity), it is advisable to develop a prognostic concept of anthropology of public administration, taking into account the properties and characteristics of both ethnic groups and individuals. conservatism and cultural and civilizational identity, which will combine both modern traditions and technologies of existence, and historical national experience.

Keywords: public administration, mechanisms of public administration, human factor, human security, human security management.

Постановка проблеми. В умовах глобалізації відбувається активний процес трансформації та реформування традиційних та вже усталених принципів державності, що дозволяє фіксувати феномени, що свідчать про кризу держави та державного управління. Це пов'язано з тим, що уніфіка-

ція одних аспектів державно-суспільного життя (правових, політичних, економічних тощо) неминуче тягне за собою зміну інших (культурно-антропологічних). Відтак, розвиток та виокремлення антропологічної концепції державного управління, що стверджує інваріантні засади консолі-

дації та солідаризації держави, людини та суспільства, набуває особливо-важливого значення, адже це має не лише евристичну значимість за умов пошуку балансу між глобальним і регіональним у практиці вирішення проблем майбутніх антропологічних форматів держави, але й постає основоположним аспектом в контексті формування механізмів публічного управління безпекою особистості.

Огляд останніх досліджень і публікацій. Теоретико-прикладні аспекти дослідження людського фактору в системі публічного управління знайшли своє відображення у наукових працях багатьох вчених, зокрема таких як: Г. Беекер, О. Бородіна, Н. Голікова, О. Грішнова, Е. Денісон, Дж. Кендрік, С. Кузнець, Р. Лукас, В. Мандибура, Р. Сміт, Р. Солоу, Л. Туроу, С. Фабрикант, І. Фішер, А. Чухно, Т. Шульц. Водночас, питання пов'язані із пошуком напрямків та шляхів виокремлення людського фактору у системі публічного управління безпекою людини крізь призму теоретико-концептуального аспекту ще не отримали належного теоретико-прикладного обґрунтування та аналізу.

Внаслідок чого **метою** даної статті є повне, всебічне та доктринальне дослідження людського фактору у системі публічного управління безпекою людини крізь призму теоретико-концептуального аспекту.

Виклад основного матеріалу. Проблема реконструкції антропологічних констант держави та державного управління в сучасних політичних та соціокультурних умовах не тільки суттєво актуалізується, а й набуває якісно-новий зміст. Це зумовлено тенденціями глобалізаційних процесів,

що моделюють єдиний соціальний простір, у якому традиційні етнокультурні постулати заміщені економічними та політико-правовими, у світлі чого національний та культурно-цивілізаційний фактор уже не розглядається як провідна основа для вибудовування зовнішньої та внутрішньодержавних зв'язків.

Уніфікація етнокультурних цінностей як традиційної основи ідентифікації та оформлення типів державності на тлі мультикультуралізму, «знищення» національної політики та міжнародного права руйнує цілісність суспільства та сприяє «атомізації» зв'язку людина-держава, що змушує шукати нові підстави для консолідації. Кардинальні зміни, що відбуваються сьогодні в державотворчих системах, свідчать про початок кризи низки традиційних антропологічних форматів держави та державного управління (наприклад, формат національної держави сьогодні втрачає статус універсальної формули державного будівництва). Водночас потенціал держави, зокрема національної держави, сьогодні не вичерпано. Нове прочитання антропологічних констант державності, що відповідають певним культурно-цивілізаційним типам, якісна трансформація моделі державного управління в мінливих соціокультурних умовах здатні стати відповіддю на численні виклики [1, с. 32].

У світлі реконструкції розуміння держави як основи соціальної ідентичності та культурно-історичного феномену найважливішим завданням державного управління є радикальне переосмислення проблеми інтеріоризації та формування образу та ціннос-

тей держави та державного життя на рівні окремої людини, оскільки «західна модель соціалізації заснована на принципах постмодерністського лібералізму є стратегію радикальної індивідуалізації, що включає такі принципи: звільнення індивіда від традиції; визволення індивіда від держави; визволення індивіда від суспільства; звільнення індивіда від статі» [2, с. 17].

В умовах вітчизняної специфіки, подібні тенденції повинні були мати найбільш руйнівні наслідки, оскільки основа його буття традиційно вибудовується на єдності території та багатонаціонального народу, що підтримується державою. Територіальний, природно-антропологічний чинники традиційно є вирішальними. Ідеї єдності та цілісності, нарівні з такими константами, як моральне служіння, сильна влада як спосіб реалізації духовно-моральної місії держави та збереження цілісності постають як домінуюча цінність та найважливіше завдання державності [3, с. 203].

Становлення якісно-нового етапу у розвитку сучасних держав, зумовленого глобалізаційними процесами, характеризується кризою колишньої системи державного управління та сплеском особливого роду соціальної активності, відтак, політичними суспільствами пропонуються нові концепції суспільного та державного устрою та форми управління. Особливо значущою ця проблема стає при порівняльному вивченні досвіду використання антропологічних, етнічних знань у системі державного управління у різних країнах та міжнародних міждержавних утвореннях.

В той же час, варто зауважити, що сьогодні ситуація з використанням

поняття «державне управління» різко змінюється, і можна сподіватися на те, що поняття в нових соціально-політичних умовах отримає змістовний розвиток з урахуванням його антропологічних параметрів. Процес формування сучасної антропологічної концепції державного управління здійснюється у контексті переходу від класичного розуміння державного управління до посткласичного [4, с. 49]. Вирішення поставлених завдань передбачає, насамперед, з'ясування сутності та змісту категорії «державне управління». Звернення до реальної практики показує, що поняття «державне управління» залишається базовою категорією такої науки як адміністративне право, а її наукове використання в інших науках цілком правомірне. Оскільки державне управління, представлене соціальними, політичними, правовими інститутами є основною, найбільш «відчутною» впливовою формою соціального управління загалом. Його змістовну сторону зазвичай описують як цільову функцію держави щодо встановлення контролю над громадськими ресурсами для підтримки консенсусу інтересів та мобілізації цих ресурсів [5, с. 200].

В даний час у західній та вітчизняній літературі активно обговорюється проблема формування нової парадигми державного управління, систематизуючим фактором якого має стати «людський вимір», а тому, облік антропологічного фактору у структурі державного управління складає найскладнішу проблему, від вирішення якої залежать як внутрішня, так і зовнішня політика багатьох сучасних держав, формат трансформації між-

державних інституцій. Тому особливо-го значення набуває питання прояву національного егоїзму та альтруїзму в державному управлінні. На жаль, слід визнати, що ця проблема знаходиться на початковій стадії свого розв'язання. Водночас її вирішення дозволить уникнути багатьох негативних проблем в умовах трансформації державності та міждержавного простору [6, с. 33].

Суть антропологічного підходу в державному управлінні полягає в орієнтації на ті характеристики та принципи, які іманентно властиві самому об'єкту управління: на самих людей, які утворюють конкретно-історичні спільноти, що «дозволяє розкрити творчий потенціал процесу управління, без якого воно перетворюється на неефективні «механічні зусилля», на простий додаток влади» [7, с. 88]. При цьому головне – не інтенсифікація зовнішнього впливу, що управляє, а узгодження його з власними тенденціями самоструктурування. Саме антропологічні параметри держави слід розглядати як змістовні межі сучасної державності.

Так, окремі науковці називають антропологію гуманітарною технологією XXI ст., зазначаючи, що «управлінська антропологія розглядає питання впливу та взаємодії суб'єкта управління з урахуванням антропологічних характеристик об'єкта...» [8, с. 97]. Справді, під час створення нових концептуальних моделей державного управління зростає значущість обліку об'єкта управління, людського фактору. При цьому важливо виходити з певної типології антропологічного фактору: індивід, особистість, сім'я, а також таких спільностей як етнос, нація та народ,

та на їх основі виробляти різні принципи та форми національно-державного управління. Особливо це значимо для України як багатонаціональної держави, що перебуває сьогодні у процесі реформування. Вивчення теорії управління принципово важливо насамперед для аналізу державних реформ. У зв'язку з цим необхідно спробувати уявити стан та перспективи сучасної теорії управління, тоді як антропологічний підхід передбачає аналіз системи управління з позиції чинного суб'єкта, з погляду того, як сприймається управління державним службовцем та одночасно громадянином, який виступає об'єктом управлінського впливу [9, с. 309].

При інтерпретації процесу державного управління методологічні відмінності зазвичай зводяться до розгляду співвідношення раціонального та нераціонального у розумінні держави. Тим часом формування посткласичного підходу у дослідженні держави сприяло утвердженню переважуючої установки на технологізацію. Дослідження природи державного управління та його особливостей показує, що сьогодні необхідно спиратися на новий підхід у розумінні взаємодії держави та людини, який полягає у конкретно-історичному антропологічному вимірі державного управління, що свідчить про початок формування особистісно-орієнтованої технологізації державного управління [10, с. 166].

Аналізуючи проблему, безпосередньо пов'язану з практичними потребами з управління суспільством, заслуговує на увагу та обставина, що культурне різноманіття сучасної держави не може ігноруватися системою

управління та етноконфесійний моніторинг необхідно здійснювати на різних рівнях: загальнодержавному, регіональному та місцевому, – підкреслюючи його важливість для вирішення управлінських завдань, а тому, особливого значення має врахування специфіки антропологічного чинника [10, с. 85].

Висновки. Таким чином, можна зробити висновок, що в сучасних умовах політичної та цивілізаційної глобалізації, яка проявляється у специфічному поєднанні інтеграційних та дезінтеграційних процесів та сил: чим стрімкіший і невідворотніший процес уніфікації та корпоративізації політико-правової, фінансово-економічної систем, тим глибше стають міжцивілізаційні, міжкультурні, міжконфесійні розбіжності, проблематика становлення людського фактору в системі публічного управління набуває особливо-важливого значення. У світлі пошуку нових моделей консолідації сучасної держави (зокрема на основі принципів солідарності), доцільно розробляти прогностичну концепцію антропології державного управління, що враховує властивості та особливості як етнічних утворень, так і окремих людей, спрямовану на реконструкцію антропологічних констант державності та їх трансформацію на засадах культурного консерватизму та культурно-цивілізаційної ідентичності, що дозволить поєднувати як сучасні традиції та технології існування, так і історичний національний досвід.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Абелес М. Политическая антропология : новые задачи, новые цели. *Международный журнал социальных наук* . 1998. № 20. Т. VI. С. 27-44.

2. Бади Б. Переосмысление социологии государства. *Международный журнал социальных наук* . 1994. № 4. С. 17–36.

3. Атаманчук В. Г. Теория государственного управления. Москва : Омега-Л, 2004. 301 с.

4. Грішнова О. А. Людський розвиток : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2006. 308 с.

5. Ларіна Я., Брацлавська О. Розвиток людського капіталу в умовах глобалізації. Київ : ВЦ «Академія», 2012. 248 с.

6. Ковальчук В. Інвестування в людський капітал як фактор інноваційного розвитку економіки України. *Соціально-економічні проблеми і держава* . 2016. Вип. 2 (15). С. 33-40.

7. Мельничук Д. П. Людський капітал: пріоритети модернізації суспільства у контексті поліпшення якості життя населення. Житомир : Полісся, 2015. 564 с.

8. Гавкалова Н. Л., Маркова Н. С. Формування та використання інтелектуального капіталу. Харків : Вид. ХНЕУ, 2006. 252 с.

9. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов: антология экономической классики. Москва, 1999. 489 с.

10. Амосов О., Дегтяр А. Формування людського капіталу в умовах інноваційної економіки: методологічний аспект. *Публічне управління: теорія та практика* . 2011. № 3(7). С. 164-172.

11. Верхоглядова Н. І. Людський капітал і показники економічного зростання. *Економіка та держава: Міжнародний науково-практичний журнал* 2007. № 1. С. 84-86.

REFERENCES:

1. Abeles, M. (1998). Politicheskaya antropologiya : novye zadachi, novye celi [Political anthropology: new challenges, new goals]. *Mezhdunarodnyj zhurnal social'nyh nauk – International Journal of Social Sciences*, 20, 27-44 [in Russian].

2. Badi B. Rethinking sociology of the state. *International Journal of Social Sciences* . 1994. No. 4. P. 17–36.

3. Atamanchuk V. G. Theory of state management. Moscow : Omega-L, 2004. 301 p.

4. Grishnova O. A. Human development : a teaching manual. Kyiv : KNEU, 2006. 308 p.

5. Larina Ya., Bratslavskaya O. Human capital development in the conditions of globalization. Kyiv : VTS "Academy", 2012. 248 p.

6. Kovalchuk V. Investment in human capital as a factor of innovative development of Ukraine's economy. *Social and economic problems and state* . 2016. No. 2 (15). P. 33-40.

7. Melnychuk D. P. Human capital: priorities of modernization of society in the context of improvement of the quality of life of the population. Zhytomyr : Polissya, 2015. 564 p.

8. Gavkalova N. L., Markova N. S. Formation and use of intellectual capital. Kharkiv : Publ. HNEU, 2006. 252 p.

9. Smith A. Investigation into the nature and causes of the wealth of nations: an anthology of economic classics. Moscow, 1999. 489 p.

2. Badi, B. (1994). Pereosmyslenie sociologii gosudarstva [Rethinking the sociology of the state]. *Mezhdunarodnyj zhurnal social'nyh nauk – International Journal of Social Sciences*, 4, 17-36 [in Russian].

3. Atamanchuk, V.G. (2004). *Teoriya gosudarstvennogo upravleniya [Theory of public administration]*. Moscow: Omega-L [in Russian].

4. Grishnova, O.A. (2006). *Lyuds'kij rozvitok [Human development]*. Kiyv: KNEU [in Ukrainian].

5. Larina, Ya., & Braclavs'ka, O. (2012). *Rozvitok lyuds'kogo kapitalu v umovah globalizacii [Development of human capital in the context of globalization]*. Kiyv: VC «Akademiya» [in Ukrainian].

6. Koval'chuk, V. (2016). Investuvannya v lyuds'kij kapital yak faktor innovacijnogo rozvitku ekonomiki Ukrainy [Investing in human capital as a factor in the innovative development of Ukraine's economy]. *Social'no-ekonomichni problemi i derzhava – Socio-economic problems and the state*, 2, 33-40 [in Ukrainian].

7. Mel'nychuk, D.P. (2015). Lyuds'kij kapital: prioritety modernizacii suspil'stva u konteksti polipshennya yakosti zhittya naselennya [Human capital: priorities for

modernization of society in the context of improving the quality of life]. *Zhitomir : Polissya* [in Ukrainian].

8. Gavkalova, N.L., & Markova, N.S. (2006). *Formuvannya ta vikoristannya intelektual'nogo kapitalu [Formation and use of intellectual capital]*. Harkiv : Vid. HNEU [in Ukrainian].

9. Smith, A.A. (1999). Issledovanie o prirode i prichinah bogatstva narodov: antologiya ekonomicheskoy klassiki [The study of the nature and causes of the wealth of peoples: an anthology of economic classics]. Moscow [in Russian].

10. Amosov, O., & Degtyar, A. (2011). *Formuvannya lyuds'kogo kapitalu v umovah innovacijnoy ekonomiki: metodologichnij aspekt [Formation of human capital in an innovative economy: methodological aspect]*. *Publichne upravlinnya: teoriya ta praktika – Public administration: theory and practice*, 3, 164-172 [in Ukrainian].

11. Verhoglyadova, N.I. (2007). Lyuds'kij kapital i pokazniki ekonomichnogo zrostannya [Human capital and indicators of economic growth]. *Ekonomika ta derzhava: Mizhnarodnij naukovopraktichnij zhurnal – Economy and State: International Scientific and Practical Journal*, 1, 84-86 [in Ukrainian].